

WALDEMAR JANIGA

EKSPERT KATECHETYCZNY
KOMISJI EGZAMINACYJNEJ I KWALIFIKACYJNEJ
W ŚWIETLE OBOWIĄZUJĄCEGO PRAWA

W czterostopniowym systemie awansu zawodowego nauczycieli powoływane są komisje, których zadaniem jest obiektywna ocena nauczycieli. W komisjach wiodącą rolę powinni spełniać eksperci, gdyż to oni muszą zadbać o jednolitość kryteriów i sposobu oceniania dorobku zawodowego nauczycieli. To z kolei wymaga fachowego przygotowania, wiedzy merytorycznej w zakresie specjalności, jaką reprezentuje nauczyciel, umiejętności pracy w zespole i stosowania się do przepisów prawnych dotyczących procedury awansu nauczycieli.

Ten wymóg dotyczy również ekspertów w zakresie nauczania religii jako specyficznej formy katechezy¹, która na dobre zadomowiła się w tym uprzywilejowanym środowisku rozwoju młodego człowieka², tym bardziej że katecheci są nieustannie motywowani do stałej formacji i z natury swojego posłannictwa korzystają z możliwości awansu na najwyższy stopień w hierarchii nauczycielskiej. Ponieważ nie ma odrębnych zapisów prawnych, które regulowałyby powoływanie i funkcjonowanie ekspertów katechetycznych, warto więc zapytać, jak przedstawiają się obowiązujące przepisy w tej materii?³

¹ *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce*, Kraków 2001, nr 82.

² Por. Kongregacja do Spraw Wychowania Katolickiego, *Świecki katolik świadkiem wiary w szkole*, Poznań 1986, nr 14.

³ Artykuł uwzględnia stan prawny na dzień 1 lutego 2004 r.

1. DEFINICJA EKSPERTA

Słowo „ekspert” wywodzi się z łacińskiego słowa *expertus* – „biegły”⁴. *Słownik języka polskiego* określa eksperta jako specjalistę powoływanego do wydawania orzeczenia lub opinii w sprawach spornych, wchodzących w zakres jego kompetencji, także jako biegłego i rzeczoznawcę⁵. Natomiast w systemie awansu zawodowego nauczycieli ekspert to osoba wchodząca w skład komisji egzaminacyjnej i kwalifikacyjnej dla nauczycieli ubiegających się o stopień nauczyciela mianowanego lub dyplomowanego. Biorąc pod uwagę zadania, jakie ma do wykonania, należy stwierdzić, że powinna go cechować odpowiedzialność, wiarygodność, niezależność, obiektywizm, tolerancja, prawość i uczciwość⁶. Przymioty te wskazują, że ekspert musi być osobą publicznego zaufania, noszącą w sobie zasadę oceny starającego się o awans nauczyciela, podobnie jak sędzia wyposażony w sprawiedliwość, przecież – jak zauważa Kazimierz Wojcieszek – „nie sądzi sam kodeks karny, ale sprawiedliwy lub stronniczy człowiek w todzie”⁷.

2. WYMAGANIA PRAWNE STAWIANE EKSPERTOM

Ekspertem może być osoba spełniająca wymagania zawarte w rozporządzeniu Ministerstwa Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 27 lutego 2003 r. w sprawie wymagań, jakim powinni odpowiadać eksperci wchodzący w skład komisji egzaminacyjnych i kwalifikacyjnych dla nauczycieli ubiegających się o awans zawodowy, oraz wa-

⁴ *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych*, red. B. Gers, E. Piotrowska, Warszawa 1989, s. 142.

⁵ *Słownik języka polskiego*, red. M. Szymczak [i in.], t. 1, Warszawa 1978, s. 525.

⁶ J. Gregorczyk, *Awans na stopień nauczyciela dyplomowanego*, w: *Ekspert komisji kwalifikacyjnej i egzaminacyjnej. Poradnik*, red. M. Pomianowska, Warszawa 2003, s. 152-153.

⁷ K. A. Wojcieszek, *Materiały na konferencję „Ekspert w awansie zawodowym nauczycieli (18 grudnia 2000)”,* Warszawa 2000, www.gimnazjum.pl/awans.

runków wpisywania na listę ekspertów i skreślenia z niej⁸. Zatem powinna to być osoba, która:

- posiada co najmniej wykształcenie wyższe magisterskie;
- ma co najmniej 7-letni staż pracy pedagogicznej, psychologicznej, naukowo-dydaktycznej, dydaktycznej albo artystycznej;
- spełnia warunki, o których mowa w art. 10 ust. 5 pkt 1-4 ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. – Karta Nauczyciela⁹, tzn. posiada obywatelstwo polskie, ma pełną zdolność do czynności prawnych i korzysta z praw publicznych, nie toczy się przeciwko niej postępowanie karne, dyscyplinarne czy też postępowanie o ubezwłasnowolnienie, nie była karana za przestępstwo popełnione umyślnie;
- nie była karana dyscyplinarnie¹⁰.

Ponadto osoba zamierzająca zostać ekspertem musi spełnić jeden z następujących warunków¹¹:

- jest nauczycielem akademickim zatrudnionym w szkole wyższej kształcącej nauczycieli, wychowawców i innych pracowników pedagogicznych, o których mowa w art. 1 ust. 1 Karty Nauczyciela;
- jest nauczycielem zatrudnionym w zakładzie kształcenia nauczycieli;
- jest nauczycielem konsultantem zatrudnionym w publicznej placówce doskonalenia nauczycieli;
- jest nauczycielem zatrudnionym na stanowisku wymagającym kwalifikacji pedagogicznych w następujących jednostkach organizacyjnych: urzędach organów administracji rządowej, kuratoriach oświaty, specjalistycznej jednostce nadzoru, Centralnej Komisji Egzaminacyjnej oraz okręgowych komisjach egzaminacyjnych, organach sprawujących nadzór pedagogiczny nad zakładami poprawczy-

⁸ Dz. U. z 2003 r., nr 44, poz. 375 (dalej: RE).

⁹ Ustawa z dnia 26 stycznia 1982 r. – Karta Nauczyciela (ze zm.; tekst jedn. według: Dz. U. z 1997 r., nr 56, poz. 357; z 1998 r., nr 106, poz. 668; nr 162, poz. 1118; z 2000 r., nr 12, poz. 136 i nr 19, poz. 239; z uwzględnieniem „Ustawy czyszczącej” – Ustawa z dnia 23 sierpnia 2001 r. o zmianie ustawy o systemie oświaty, ustawy – Przepisy wprowadzające reformę ustroju szkolnego, ustawy – Karta Nauczyciela oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2001 r., nr 111, poz. 1194).

¹⁰ RE §1 ust. 1, pkt 1-4.

¹¹ Tamże, pkt 5.

mi, schroniskami dla nieletnich, rodzinnymi ośrodkami diagnostyczno-konsultacyjnymi oraz szkołami przy zakładach karnych;

– jest konsultantem współpracującym z Centrum Edukacji Artystycznej;

– jest wychowawcą, pedagogiem lub psychologiem zatrudnionym w publicznej placówce opiekuńczo-wychowawczej lub publicznym ośrodku adopcyjno-opiekuńczym;

– wykonuje zadania doradcy metodycznego, powierzone zgodnie z przepisami w sprawie placówek doskonalenia nauczycieli;

– jest nauczycielem dyplomowanym.

Osoby spełniające powyższe warunki bezpośrednio przed złożeniem wniosku o wpis na listę ekspertów powinny posiadać co najmniej 2-letni staż pracy w okresie ostatnich 5 lat w jednostkach organizacyjnych, w których są zatrudnieni, lub wykonywać zadania doradcy metodycznego, powierzone zgodnie z zapisami rozporządzenia w sprawie placówek doskonalenia nauczycieli¹². Wymogi te nie dotyczą nauczyciela dyplomowanego.

Kolejny wymóg to uzyskanie rekomendacji zawierającej opis dorobku zawodowego nauczyciela, wydanej przez instytucję albo stowarzyszenie działające w systemie oświaty i wychowania, szkolnictwa wyższego i nauki lub na ich rzecz, albo nauczycielski związek zawodowy¹³. Biorąc pod uwagę przepisy regulujące status katechezy i katechety w szkole, należy sądzić, że w przypadku kandydata na eksperta katechetycznego powinna to być rekomendacja wydana np. przez referat katechetyczny, wyższe seminarium duchowne, kurie diecezjalną.

¹² RE § 1, ust. 2. Zob. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 23 kwietnia 2003 r. w sprawie warunków i trybu tworzenia, przekształcania i likwidowania oraz organizacji i sposobu działania placówek doskonalenia nauczycieli, w tym zakresu ich działalności obowiązkowej oraz zadań doradców metodycznych, warunków i trybu powierzania nauczycielom zadań doradcy metodycznego, Dz. U. z 2003 r. nr 84, poz. 779.

¹³ RE § 1, ust. 1, pkt 6.

3. LISTA EKSPERTÓW

Wniosek o wpis na listę ekspertów¹⁴ należy złożyć do ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania¹⁵, przy czym konsultanci współpracujący z Centrum Edukacji Artystycznej muszą mieć akceptację ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, a wychowawcy, pedagodzy lub psycholodzy zatrudnieni w publicznych placówkach opiekuńczo-wychowawczych lub publicznych ośrodkach adopcyjno-opiekuńczych powinni uzyskać akceptację ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego¹⁶.

Minister właściwy do spraw oświaty i wychowania może odmówić wpisania na listę ekspertów, zgodnie z § 4 rozporządzenia, w drodze decyzji administracyjnej, w przypadku gdy osoba ubiegająca się o wpis na listę nie spełnia wyżej przedstawionych warunków lub nie uzyska akceptacji właściwych ministrów¹⁷. Minister może też skreślić eksperta z listy, podejmując również decyzję administracyjną, w przypadkach określonych w § 6 rozporządzenia, tzn.: na wniosek eksperta, na umotywowany wniosek organu powołującego komisję egzaminacyjną lub kwalifikacyjną albo organu sprawującego nadzór pedagogiczny (w przypadku: dwukrotnego nieusprawiedliwionego nieuczestniczenia w pracach komisji egzaminacyjnej lub kwalifikacyjnej, w skład której ekspert został powołany; nieprzestrzegania przepisów dotyczących postępowania egzaminacyjnego lub kwalifikacyjnego). Kolejnym powodem wykreślenia z listy ekspertów może być niespełnienie warunków, o których mowa w § 1 ust. 1 pkt 3

¹⁴ Wniosek może być krótki, dowolnie sformułowany, ale musi zawierać podstawowe dane: imię i nazwisko, posiadane kwalifikacje zawodowe, aktualne miejsce pracy, dotychczasowy przebieg zatrudnienia, adres do korespondencji, numer telefonu. Do wniosku należy dołączyć: kwestionariusz osobowy, rekomendację, urzędowo poświadczone kopie dokumentów potwierdzających posiadane kwalifikacje zawodowe i przebieg zatrudnienia, oświadczenie o spełnieniu warunków zgodnie z § 1 ust. 1 pkt 3 i 4, urzędowo poświadczone kopie dokumentów potwierdzających spełnienie jednego z warunków wyszczególnionych w § 1 ust. 1 pkt 5.

¹⁵ RE § 2, ust. 4.

¹⁶ RE § 3, ust. 4.

¹⁷ RE § 4.

rozporządzenia (czyli w przypadkach, kiedy ekspert nie posiada obywatelstwa polskiego, nie ma pełnej zdolności do czynności prawnych i nie korzysta z praw publicznych, kiedy toczy się przeciwko niemu postępowanie karne, dyscyplinarne czy też postępowanie o ubezwłasnowolnienie, był karany za przestępstwo popełnione umyślnie), przypadek prawomocnego ukarania karą dyscyplinarną oraz dokonanie wpisu z naruszeniem prawa¹⁸.

4. PRACA W KOMISJI

W systemie awansu zawodowego nauczycieli ekspert uczestniczy w pracach komisji egzaminacyjnej, gdy o awans ubiega się nauczyciel kontraktowy, oraz w komisji kwalifikacyjnej na stopień nauczyciela dyplomowanego. Do działania w komisjach ekspert jest powoływany przez organ nadający stopień awansu zawodowego nauczyciela¹⁹.

§ 10 rozporządzenia o stopniach awansu²⁰ mówi, że „organ powołujący komisję kwalifikacyjną lub komisję egzaminacyjną, ustalając skład komisji, zapewnia w niej udział ekspertów, w miarę możliwości o specjalności zawodowej odpowiadającej typowi i rodzajowi szkoły, w której nauczyciel jest zatrudniony oraz specjalności zawodowej nauczyciela ubiegającego się o stopień awansu zawodowego”. Ustawodawca wskazał ten warunek, ponieważ szczegółowa znajomość specyfiki pracy nauczyciela może znacznie ułatwić jego ocenę w trakcie postępowania egzaminacyjnego lub kwalifikacyjnego. W przypadku nauczycieli religii ubiegających się o awans na wyższy stopień powinni to być przedstawiciele Kościoła wyznaczeni przez

¹⁸ RE § 6.

¹⁹ Komisję egzaminacyjną dla nauczycieli ubiegających się o awans na stopień nauczyciela mianowanego powołuje organ prowadzący szkołę, natomiast komisję kwalifikacyjną dla nauczycieli ubiegających się o awans na stopień nauczyciela dyplomowanego powołuje organ sprawujący nadzór pedagogiczny. Zob. Karta Nauczyciela, art. 9g, ust. 2-3.

²⁰ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 3 sierpnia 2000 r. w sprawie uzyskiwania stopni awansu zawodowego przez nauczycieli, Dz. U. z 2000 r., nr 7, poz. 825, z późn. zm. (dalej: RA).

biskupa diecezjalnego, np. wizytatorzy bądź inni przedstawiciele nadzoru katechetycznego, bądź profesorowie seminarium (wpisani na listę ekspertów MENiS).

Czynnikiem ułatwiającym rozstrzygnięcie wątpliwości merytorycznych i dokonanie rzetelnej, możliwie obiektywnej oceny spełnienia wymagań przez nauczyciela powinna być obecność trzech ekspertów w komisji. Każdy z nich pełni równorzędną rolę co do oceny spełnienia wymagań niezbędnych do uzyskania stopnia awansu zawodowego przez nauczyciela²¹. Mimo że inni członkowie komisji też dokonują oceny, jednak ekspert z racji pełnionej roli powinien posiadać najwyższe kompetencje. Umiejętności oceny dorobku zawodowego, formułowania i zadawania pytań, analizowania, łączenia faktów, wartościowania, wnioskowania, uzasadniania oceny są niezbędne do tego, aby ekspert pełnił swoją rolę odpowiedzialnie, zgodnie z przepisami prawa dotyczącymi awansu zawodowego nauczycieli²².

Zadaniem ekspertów jest więc ocena spełnienia przez wnioskującego nauczyciela wymagań niezbędnych do uzyskania określonego stopnia awansu zawodowego, o których mowa w rozporządzeniu z dnia 3 sierpnia 2000 r.

Komisja egzaminacyjna przeprowadza egzamin, w czasie którego nauczyciel kontraktowy ubiegający się o stopień awansu zawodowego dokonuje prezentacji własnego dorobku zawodowego i odpowiada na pytania członków komisji dotyczące wymagań określonych w § 4 ust. 2 tegoż rozporządzenia. Rolą eksperta jest zweryfikowanie, czy może już być w pełni samodzielnym nauczycielem, tzn. czy poprawnie pod względem merytorycznym i metodycznym realizuje program nauczania, rozpoznaje i rozwiązuje problemy wychowawcze dzięki znajomości środowiska, w stopniu wystarczającym zna prawo oświatowe, pracuje nie tylko na lekcji, ale i wypełnia zadania na rzecz

²¹ Dla merytoryczności i efektywności pracy komisji istotna jest umiejętność współpracy ekspertów ze sobą, a także z pozostałymi członkami komisji, ponieważ praca komisji egzaminacyjnych i kwalifikacyjnych ma charakter zespołowy.

²² H. Chilmon, E. Lubczyńska, B. Walkiewicz, *Rola i zadania członków komisji egzaminacyjnych i kwalifikacyjnych*, w: *Ekspert komisji kwalifikacyjnej i egzaminacyjnej. Poradnik*, red. M. Pomianowska, Warszawa 2003, s. 73.

szkoły, zna zagadnienia z psychologii, pedagogiki i dydaktyki oraz ogólnych problemów oświatowych, pomocy społecznej lub postępowania w sprawach nieletnich, w zakresie specyfiki realizowanych przez siebie zadań, korzysta z komputera i wreszcie ma plany na przyszłość (zawodowe)²³.

Komisja kwalifikacyjna analizuje dokumentację przedstawioną przez nauczyciela mianowanego ubiegającego się o awans na stopień nauczyciela dyplomowanego pod względem merytorycznym. Nauczyciel ubiegający się o ten stopień nie staje więc osobiście przed komisją, lecz przedstawia dokumenty, dlatego muszą być one starannie przejrane. Analiza merytoryczna polega przede wszystkim na ustaleniu jakości podjętych i zrealizowanych przez nauczyciela działań, zadań, przedsięwzięć, programów. Inaczej mówiąc, rolą komisji, a zwłaszcza ekspertów, jest określenie, w jakim stopniu nauczyciel spełnił wymagania konieczne do uzyskania stopnia nauczyciela dyplomowanego. Analiza merytoryczna jest zatem złożonym procesem wartościowania i oceny stopnia realizacji poszczególnych zadań²⁴.

Komisje podejmują rozstrzygnięcia w obecności co najmniej 2/3 składu swoich członków. Po wysłuchaniu prezentacji i odpowiedzi nauczyciela kontraktowego lub przeanalizowaniu dokumentacji nauczyciela mianowanego każdy ekspert ocenia stopień spełnienia wymagań w skali od 0 do 10 punktów i uzasadnia swoją decyzję. Uzasadnienie powinno odzwierciedlać przyznaną punktację zarówno w przypadku pozytywnego, jak i negatywnego rozstrzygnięcia postępowania egzaminacyjnego lub kwalifikacyjnego. Nauczyciel katecheta otrzymuje akceptację komisji egzaminacyjnej lub kwalifikacyjnej w przypadku uzyskania co najmniej 2/3 możliwych do pozyskania punktów²⁵.

Podczas prac komisji ekspert może również protokolować przebieg egzaminu lub postępowania kwalifikacyjnego. Istotne jest, aby

²³ Por. RA § 4, ust. 2.

²⁴ J. Chojnacki, M. Pomianowska, E. Tołwińska - Królikowska, *Analiza merytoryczna dokumentacji nauczyciela*, w: *Ekspert komisji kwalifikacyjnej i egzaminacyjnej. Poradnik*, red. M. Pomianowska, Warszawa 2003, s. 160.

²⁵ RA § 11.

podejmując się tego zadania, miał świadomość, iż wymaga to od niego podzielności uwagi i większej koncentracji na obydwu czynnościach – ocenianiu i protokołowaniu²⁶.

5. UWAGI KOŃCOWE

Obowiązujące przepisy prawa oświatowego, dotyczące statusu i funkcjonowania ekspertów, jak i dotychczasowe doświadczenia związane z procedurą awansu i działalnością komisji egzaminacyjnych i kwalifikacyjnych skłaniają do sformułowania kilku wniosków i postulatów.

Zakończone postępowania egzaminacyjne i kwalifikacyjne pokazują, że w większości komisji zasiadali eksperci (przynajmniej jeden) specjalności zawodowej nauczyciela, odpowiadającej typowi i rodzajowi szkoły, w której nauczyciel jest zatrudniony, oraz jego specjalności zawodowej. W pojedynczych przypadkach kuratoria pominęły jednak ich przy obsadzaniu składów komisji²⁷. Aby uniknąć podobnych sytuacji w przyszłości, warto postulować zmianę zapisu z rozporządzenia o awansie, w którym stwierdza się, że organ powołujący komisję, zapewnia w miarę możliwości udział ekspertów merytorycznych, na zapis o obligatoryjnym wymogu udziału przynajmniej jednego takiego eksperta. W komisji musi bowiem zasiadać ekspert wiodący – specjalista z danej dziedziny, merytorycznie dobrze przygotowany, który kompetentnie i wnikliwie przeanalizuje i oceni dorobek zawodowy nauczyciela (np. analizując zawartość dokumentacji, która ma potwierdzić spełnienie lub niespełnienie wymagań na stopień nauczyciela dyplomowanego).

Tak sformułowany przepis zapewniłby udział w komisjach ekspertów w zakresie religii, w przypadku Kościoła katolickiego ekspertów wyznaczonych przez biskupa diecezjalnego, np. wizytatorów bądź innych przedstawicieli nadzoru katechetycznego, bądź profesoro-

²⁶ RA § 12, ust. 1.

²⁷ W województwie podkarpackim uwaga ta dotyczy powoływania komisji m.in. w sesji letniej 2003 r. i sesji zimowej 2004 r.

rów seminarium. Jest to niezwykle istotne, jeśli uwzględni się specyfikę pracy ewangelizacyjnej spełnianej przez katechetów w strukturze szkolnej, wynikającą z wielu przesłanek, m.in. tożsamości posługi nauczyciela religii, celu i zadań katechezy, przepisów zawartych w rozporządzeniu MEN w sprawie warunków i sposobu organizowania nauki religii w publicznych przedszkolach i szkołach z 14 kwietnia 1992 r. (ze zm.)²⁸ i innych. Mimo iż przepisy nie obligują w sposób jednoznaczny organu powołującego komisję do obsadzenia w niej eksperta katechetycznego, jednak jego uczestnictwo w pracy tej komisji wynika pośrednio z innych przepisów prawa²⁹. Chociażby z tych dotyczących zatrudniania nauczycieli religii³⁰, mówiących o koniecz-

²⁸ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 kwietnia 1992 r. w sprawie warunków i sposobu organizowania nauki religii w publicznych przedszkolach i szkołach, Dz. U. nr 36, poz. 155 z późn. zm.

²⁹ Szczegółową analizę przepisów oświatowych dotyczących katechizacji w warunkach szkolnych przedstawiają: J. Szpet, *Vademecum katechety*, Poznań 2000; J. Szpet, *Prawa i obowiązki katechety w szkole w świetle przepisów prawa państwowego i kościelnego*, Płock 1997; J. Krukowski, *Kościół i państwo*, Lublin 2000 s. 268-274, 316-319; *Katecheza dzisiaj. Problemy prawne i teologiczne*, red. W. Janiga, A. Mezglewski, Krosno-Sandomierz 2000; A. Mezglewski, *Nauczanie religii*, w: *Prawo wyznaniowe*, red. H. Misztal, Lublin 2000, s. 371-375; „Studia z Prawa Wyznaniowego”, 2000, t. 1; W. Janiga, A. Mezglewski, *Nauczanie religii w szkołach publicznych*, „Roczniki Nauk Prawnych”, 11(2001), z. 1, s. 131-160; *Aspekty prawne nauczania religii rzymskokatolickiej w polskim systemie oświatowym*, red. S. Łabędowicz, Radom 2001.

³⁰ Katechetę zatrudnia się zgodnie z Kartą Nauczyciela (art. 10, ust. 1-11; art. 11), ale zatrudnienie go może być dokonane jedynie po wcześniejszym uzyskaniu tzw. misji kanonicznej, tj. pisemnego, imiennego skierowania do danej szkoły, wystawionego przez kompetentną władzę kościelną. Podstawę prawną stanowią tutaj art. 12 ust. 3 konkordatu z 1993 r. (dotyczy tylko Kościoła katolickiego), który stanowi, iż „nauczyciele religii muszą posiadać upoważnienie (*missio canonica*) od biskupa diecezjalnego” oraz § 5 ust. 1 rozporządzenia MEN z dnia 14 kwietnia 1992 r., który stwierdza, iż „przedszkole lub szkoła zatrudnia nauczyciela religii, katechetę przedszkolnego lub szkolnego, zwanego dalej «nauczycielem religii», wyłącznie na podstawie imiennego, pisemnego skierowania do danego przedszkola lub szkoły, wydanego – w przypadku Kościoła katolickiego – przez właściwego biskupa diecezjalnego. W przypadku pozostałych kościołów oraz innych związków wyznaniowych – przez właściwe władze zwierzchnie tych kościołów i związków wyznaniowych. Misja kanoniczna jest zatem gwarantem wierności danego katechety doktrynie Kościoła. Warunkiem otrzymania misji kanonicznej jest spełnienie warunków dotyczących wiary i moralności oraz wy-

ności uwzględniania przy ocenie katechety merytorycznej oceny właściwej władzy kościelnej³¹, regulujących sprawowanie nadzoru katechetycznego³² i zatwierdzanie programów nauczania³³. Przepisy te jednoznacznie potwierdzają, że nauczanie religii cieszy się autono-

kształcenia. Katecheci winni odznaczać się więc zdrową nauką, świadectwem życia chrześcijańskiego i umiejętnością pedagogiczną (por. KPK, kan. 1804 § 2). Kościół katolicki wymaga też od każdego katechety odpowiedniej dojrzałości ludzkiej, chrześcijańskiej i apostołskiej, formacji biblijno-teologicznej, humanistycznej i pedagogicznej (*Dyrektorium ogólne o katechizacji*, nr 238-245; szczegółowe kompetencje biskupów diecezjalnych w tym zakresie zostały sformułowane w kan. 805 KPK, który zaznacza, że „w odniesieniu do własnej diecezji ordynariusz miejsca ma prawo mianowania lub zatwierdzania nauczycieli religii oraz usuwania lub żądania usunięcia, ilekroć wymaga tego dobro religii lub obyczajów”. Misja kanoniczna jest skierowaniem do danej, wymienionej w samym dokumencie szkoły czy przedszkola. W razie przeniesienia do innej szkoły konieczna jest nowa misja kanoniczna. Por. kan. 805 KPK). Zob. m.in.: W. Janiga, A. Mezglewski, *Nauczanie religii w szkołach publicznych*, s. 136-138.

³¹ Katecheci podlegają takiej samej ocenie pracy, jak inni nauczyciele zatrudnieni w szkole, zgodnie z tekstem rozporządzenia MEN z dnia 2 listopada 2000 r. w sprawie kryteriów i trybu dokonywania oceny pracy nauczyciela, trybu postępowania odwoławczego oraz składu i sposobu powoływania zespołu oceniającego, z tym że dyrektor szkoły oprócz wszystkich innych wymogów przewidzianych prawem w tym wypadku ma obowiązek uwzględnić merytoryczną ocenę nauczyciela religii ustaloną przez właściwą władzę kościelną (zob. § 7 tego rozporządzenia). Wynika to także z § 2 ust. 8 pkt 1 oraz z § 4 tegoż rozporządzenia. Szerzej: W. Janiga, *Ocena pracy nauczyciela w świetle obowiązującego prawa*, „Studia z Prawa Wyznaniowego”, 2000, t. 4, s. 163-177.

³² Pełnią go dyrektorzy szkół oraz pracownicy resortowego nadzoru pedagogicznego, ale tylko w zakresie metodyki nauczania oraz zgodności z programem. Natomiast do wizytowania lekcji religii upoważnieni są wizytatorzy wyznaczani przez władze kościelne. W przypadku Kościoła katolickiego nad stroną merytoryczną (także metodyczną) nauczania religii pieczę sprawują wizytatorzy kurialni. Listę osób upoważnionych do przeprowadzania wizytacji władze kościelne podają do wiadomości organom sprawującym nadzór (por. § 11 ust. 2 rozporządzenia MEN z dnia 14 kwietnia 1992 r.).

³³ Opracowywanie programów nauczania należy do zadań władz poszczególnych kościołów i związków wyznaniowych. Zgodnie z § 4 rozporządzenia MEN z dnia 24 kwietnia 1992 r. na władzach związków wyznaniowych ciąży jedynie obowiązek przedstawienia do wiadomości MEN zatwierdzonych przez siebie programów. Te same zasady dotyczą także obowiązujących podręczników do nauczania religii. Z tych zapisów w pełni korzysta Kościół katolicki.

nią³⁴ wobec instytucji szkoły i należy ją uszanować przy powoływaniu ekspertów do pracy w komisjach egzaminacyjnych i kwalifikacyjnych.

Wydaje się, że poważnym mankamentem rozporządzenia z 27 lutego 2003 r. jest też brak przepisu stanowiącego o nadzorze i weryfikacji pracy ekspertów. Po trzech latach doświadczeń z pracy komisji egzaminacyjnych i kwalifikacyjnych oraz z wniosków odwoławczych od decyzji komisji skierowanych do MENiS okazuje się, że nikt nad tym nie „czuwa”. Nie ma też danych dotyczących częstotliwości udziału i jakości pracy poszczególnych ekspertów w komisjach. Wydaje się, że należałoby wypracować mechanizm i kryteria weryfikacji ich pracy, końcowy wynik bowiem często zależy od składu komisji i interpretacji przepisów. Ekspert powinien mieć świadomość i czuć odpowiedzialność, że ktoś nadzoruje jego działalność. Ciekawe rozwiązanie zaproponowało Podkarpackie Kuratorium Oświaty w Rzeszowie, powierzając funkcję przewodniczącego każdej komisji wizytorowi, i jest to jakiś element sprawowania nadzoru pedagogicznego.

Z pewnością warto rozważyć powołanie instytucji supereksperta lub komisji złożonej z dwóch bądź trzech superekspertów, którzy

³⁴ *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce* przyjmuje w odniesieniu do nauki religii zasadę dwupodmiotowości. W szkolnym nauczaniu religii podmiotem działającym jest zarówno Kościół, jak i szkoła – umożliwia to współdziałanie tych instytucji, a jednocześnie szanuje ich wzajemną autonomię. Nauka religii zachowuje więc wobec instytucji szkoły autonomię i niezależność, z drugiej zaś strony jest podporządkowana szkole. Podmiotowość Kościoła polega przede wszystkim na sprawowaniu nadzoru merytorycznego. W szczególności: szkolna nauka religii wypełnia zadania postawione przez Kościół; to Kościół udziela nauczycielom religii misji kanonicznej, zatwierdza programy nauczania i pomoce katechetyczne, określa, które cele i zadania szkoły winny być realizowane na lekcjach religii. Podmiotowość szkoły wobec nauki religii wyraża się w tym, że szkolne nauczanie religii: realizuje wybrane cele postawione przez szkołę; włącza się w zakres odpowiedzialności za realizację planu wychowawczego i dydaktycznego szkoły; podlega rygorom w zakresie nadzoru pedagogicznego, jakie stosuje się w szkole wobec innych przedmiotów; winno być skorelowane z innymi przedmiotami szkolnymi; domaga się takiej samej systematyczności i organizacji co inne przedmioty szkolne. Zob. *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce*, nr 82; R. Murawski, *Filozofia polskiego Dyrektorium Katechetycznego*, w: *Katecheza w służbie wiary*, red. W. Janiga, T. Kocór, Przemysł 2004.

rozstrzygaliby ostatecznie sprawy sporne. Są przecież sytuacje, w których nauczyciele mogą czuć się pokrzywdzeni i domagają się zweryfikowania oceny przedstawionej przez komisję.

Wątpliwości budzi również brak urzędowego arkusza indywidualnej oceny nauczyciela. Można by go przedstawić np. w załączniku do rozporządzenia, gdyż w tym obszarze pracy eksperta panuje zbyt duża dowolność. Ponowna analiza niektórych postępowań ujawniła brak obiektywizmu lub zbyt liberalizm ekspertów, koncentrowanie się na aspektach formalnych, brak precyzji i umiejętności uzasadnienia oceny merytorycznej³⁵.

Obowiązujące przepisy nie rozstrzygają jeszcze jednej istotnej sprawy, a mianowicie, czy ekspertowi przysługuje zwolnienie z pracy na czas posiedzenia komisji i czy w związku z tym należy mu się rekompensata za utracony zarobek. Według Mateusza Pilcha w takiej sytuacji powinno się odpowiednio stosować przepisy o okolicznościowych zwolnieniach od pracy, jednakże bez prawa do rekompensaty za utracony zarobek³⁶.

Warto również postulować, aby w rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 lutego 2003 r. w sprawie wymagań, jakim powinni odpowiadać eksperci wchodzący w skład komisji egzaminacyjnych i kwalifikacyjnych dla nauczycieli ubiegających się o awans zawodowy, oraz warunków wpisywania na listę ekspertów i skreślenia z niej, znalazł się zapis mówiący o realnym wpływie Kościoła na mianowanie ekspertów katechetycznych.

PODSUMOWANIE

Eksperci oceniający stopień spełnienia przez nauczyciela wymagań koniecznych do osiągnięcia kolejnego szczebla w hierarchii za-

³⁵ Por. D. Igielska, *System awansu zawodowego nauczycieli*, w: *Ekspert komisji kwalifikacyjnej i egzaminacyjnej. Poradnik*, red. M. Pomianowska, Warszawa 2003, s. 10.

³⁶ M. Pilch, *Niektóre zagadnienia prawne awansu zawodowego nauczycieli*, w: *Ekspert komisji kwalifikacyjnej i egzaminacyjnej. Poradnik*, red. M. Pomianowska, Warszawa 2003, s. 36.

wodowej, realnie wpływają na jego rozwój i jakość pracy polskiej szkoły, a w odniesieniu do katechetów także na ich formację oraz efektywność posługi ewangelizacyjnej w środowisku szkolnym i parafialnym. Biorą więc na siebie dużą odpowiedzialność. Obecnie ich rola jest spłycona, pomniejszona, awans stał się „automatem”. Ekspert powinien być osobą docenioną w systemie awansu nauczycieli, a wtedy i wymagania powinny być wysokie wobec niego. To wymaga również zmian prawnych. Niewątpliwie potrzebna jest modyfikacja statusu i systemu funkcjonowania ekspertów. Wymaga to jednak zmian legislacyjnych, w tym nowelizacji Karty Nauczyciela i rozporządzenia dotyczącego ekspertów. Im przejrzystsza będzie pozycja prawna eksperta i wyższe ich kompetencje w zakresie oceniania, tym sprawniej będzie przebiegał proces oceny stopnia spełniania wymagań przez awansujących nauczycieli, i to z korzyścią dla całego systemu awansu zawodowego.